

Original article

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Süreçlerine İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Çalışma ¹

Opinions of Social Studies Teachers on Distance Education Processes: A Qualitative Study

Ali Kılıç ^a & Adem Beldağ ^{b, *}

^aKarakoçan Secondary School, Elazığ, Turkey

^bDepartment of Turkish and Social Sciences Education, Faculty of Education, Recep Tayyip Erdoğan University, Rize, Turkey

Özet

Bu çalışmanın temel amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin görüşleri doğrultusunda bir değerlendirme yapmaktır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma gurubunu 23 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanırken alanyazın taraması yapılmış ve konu ile ilgili olan çalışmalar incelenmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonuçları katılımcıların önemli bir kısmının uzaktan eğitim aracı olarak zoom platformunu kullandıklarını, uzaktan eğitimde alt yapıdan kaynaklı problemler yaşadıklarını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca uzaktan eğitimde derslere katılım ve etkileşimin de düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma sonuçlarına göre öğretmenlerin uzaktan eğitim süreçleri ile kazandıkları becerilerin daha da geliştirilerek güçlendirilmesi eğitim-öğretim süreçlerine katkı sağlayacaktır önerisinde bulunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan Eğitim, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Görüş.

Abstract

The aim of this study is to make an evaluation in line with the views of social studies teachers on distance education processes. In this study, the phenomenology design, which is one of the qualitative research methods, was used. The study group of the research consists of 23 social studies teachers working in different parts of the country. A semi-structured interview form was used as a data collection tool. While preparing semi-structured interview questions, literature review was conducted and studies related to the subject were examined. The obtained data were analyzed by descriptive analysis technique. The results of the research revealed that a significant part of the participants used the zoom platform as a distance education tool and they experienced problems arising from the infrastructure in distance education. In addition, it was concluded that participation and interaction in courses in distance education is low. According to the results of this study, it can be suggested that the skills gained by teachers through distance education processes will be further developed and strengthened, which will contribute to the education-teaching processes.

* Corresponding author:

Adem Beldağ, Department of Turkish and Social Sciences Education, Faculty of Education, Recep Tayyip Erdoğan University, Rize, Turkey.
Email: adem.beldag@erdogan.edu.tr

¹ Bu çalışmanın taslak hali Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu 2021'de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Keywords: Distance Education, Social Studies Teacher, Opinion.

Received: 03 December 2021 * **Accepted:** 16 December 2021 * **DOI:** <https://doi.org/10.29329/jsve.2021.410.1>

GİRİŞ

Toplumun ihtiyaç duyduğu her alanda nitelikli insanı yetiştirmek ülkelerin ulusal hedefleri arasındadır. Nitelikli insanı yetiştirmek adına ülkeler eğitim politikalarında değişikliklere gitmektedirler. Hem eğitimde fırsat eşitliği sağlamak hem de daha çok insana ulaşmak adına eğitimde uygulamaya koydukları uzaktan eğitim aslında bu çabaların bir sonucudur. Özellikle günümüzde teknolojinin eğitim süreçlerine akreditasyonu ile eğitim ve öğretim sistemlerinde “hayat boyu eğitim”, uzaktan öğrenme”, “e-öğrenme”, “televizyon ile eğitim”, “internet ile eğitim”, “açık öğretim”, “açık okul”, “bilgisayar destekli öğretim” ve “telekonferans” gibi araçların kullanımını öne çıkarmaktadır (Can, 2004).

Uzaktan eğitim, içinde bulunduğumuz çağda örgün eğitime destek olarak kullanıldığı gibi, kendi başına bir eğitim aracı olarak da kabul edilmektedir. Özellikle günümüzde çok hızlı bir şekilde gelişen bilgisayar teknolojisi ve internet alt yapısı, uzaktan eğitime entegre edilince uzaktan eğitim yüz yüze eğitime hem alternatif hem de destek olarak düşünölmeye başlamıştır.

İnternetin ortaya çıkışı, uzaktan eğitimde istenilen kalitenin artmasına destek olmuş ve böylece öğrenci, öğretmen ve eğitim materyali arasında yeterli etkileşim sağlanabilmiştir. Kullanılmakta olan yeni uzaktan eğitim modeli, internetin yaygın hale gelmesi, maliyetinin düşmesi ve kullanım ağının artması ile ortaya çıkmış ve böylece internet uzaktan eğitim için uygun bir platform olarak kabul görmüştür (Işık ve Güler, 2008).

Literatürde ilk olarak Wisconsin Üniversitesinin 1892 yılındaki kataloğunda yer alan (Uşun, 2006) uzaktan eğitim kavramı literatür incelendiğinde: “Uzaktan eğitim, öğrenci ile öğretmenin yüz yüze olmadan çeşitli iletişim araçlarından yararlanıp bu araçları kullanılarak belli bir merkezden yapılan eğitim biçimidir(Türk Dil Kurumu [TDK], 2005)”, “Uzaktan eğitim geleneksel ve yüz yüze eğitimin eksiklikleri nedeniyle sınıf içi öğrenme öğretme etkinliklerinin yapılamadığı durumlarda bu eğitim etkinliklerini öğretmenler ve öğrenciler arasında çeşitli yöntemler kullanarak belirli bir merkezden yürüten bir öğretim yöntemidir (Kaya, 2020)”, “İşman, (2005) uzaktan eğitimi şöyle tanımlamıştır: birbirlerinden farklı yerlerde bulunan öğrenen ve öğreticilerin öğrenme ve öğretim etkinliklerini çok çeşitli iletişim teknolojileri veya posta hizmetlerini kullanarak gerçekleştirdikleri bir eğitim modelidir.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin zaman ve mekandan bağımsız olarak yürütüldüğü uzaktan eğitimi ortaya çıkaran faktörlerden birisi de eğitim sistemlerinin içinde bulunduğu arayışlardır. Uzaktan

eğitimin temel amacı, eğitim ve öğretim hizmetini ülke tamamında yaygınlaştırarak, eğitimden belirli grupların yararlanmasından ziyade ülkede eğitimi talep eden herkesin eğitimden faydalanmasını sağlamaktır (Hızal, 1983:20).

Uzaktan eğitim, eğitim-öğretim uygulamalarına katılan kişiler arasında fırsat eşitliğini sağlamanın yanında başka amaçları da gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Şakar (1997), uzakta eğitimin amaçlarını “ülkenin genelindeki bireylerin eğitim ve öğretim hizmetlerinden yaşam bolu yararlanmasına olanak vermek, bireysel ve toplumsal hedeflere ulaşmak için katkı sağlamak, eğitimin coğrafi sınırları kaldırmak ve böylece eğitim ve öğretim faaliyetlerinin çok geniş kitlelere ulaşmasını sağlamak, yüz yüze eğitimin ortaya çıkardığı çok yüksek maliyetleri asgari düzeye indirmek ve son olarak tüm bunlara bağlı olarak “eğitimde fırsat eşitliği” oluşturmak” şeklinde ifade etmektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin COVID-19 salgını öncesi ve sonrasında farklı alanlarda birçok çalışma yapıldığı görülmektedir (Dick, Case ve Burns (2001); Belcheir ve Cucek (2002); Şahin, (2004); Rüzgar, (2005); Akça, (2006); Çardak’ın (2006); Ağır, Gür ve Okçu (2008); Uyar (2020); Özdoğan ve Berkant (2020); Gören, Gök, Yalçın, Göregen, ve Çalışkan (2020); Arslan ve Şumuer (2020); Adıgüzel (2020); Demir ve Özdaş (2020) ve Gez ve Yeşiltaş (2021)). Çalışmaların sonuçları incelendiğinde uzaktan eğitimin birçok alanda etkin bir şekilde kullanımına ve öğrencilerin uzaktan eğitimi bir alternatif olarak gördüğüne yapılan vurgunun yanı sıra uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin avantaj ve dezavantajların sürekli ifade edilmesi oldukça dikkat çekmektedir.

Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını Türkiye’yi de etkilemiş ve salgın tedbirleri kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uzaktan eğitime geçilmiştir. Öğretmen ve öğrenciler bu süreçte eğitim ve öğretim faaliyetlerini uzaktan yürütmüşlerdir. Bu durumda uzaktan eğitim salgın koşullarında bir tercihten çok zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle COVID-19 salgını sonrasında salgına karşı alınan tedbirler kapsamında Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) uzaktan eğitime geçmesiyle bu alanda yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitimle ilgili görüşleri oldukça önemli görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin görüşleri doğrultusunda bir değerlendirme yapmaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın temel amacına uygun olarak nitel araştırma yaklaşımlarından olan olgubilim(fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni “fark ettiğimiz ancak derin ve detaylı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Bir araştırma bir veya birkaç kişinin deneyimlerine ilişkin hikayeleri rapor ederken, fenomenolojik çalışma birkaç kişinin bir fenomen veya kavramlarla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını tanımlar” (Özet, 2014). Olgubilim

çalışmalarının temel amacı, “bir olguyla ilgili kişisel deneyimleri, daha genel bir düzeye çekmektir” (Creswell, 2007).

Çalışma Gurubu

Araştırmanın çalışma gurubunu 2020- 2021 eğitim-öğretim yılında Rize ilinde görev yapan 23 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma gurubuna ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1’de Araştırmanın çalışma gurubuna ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın Çalışma Gurubuna İlişkin Bilgiler.

Eğitim düzeyi	Lisans	19
	Yüksek lisans	4
Cinsiyet	Erkek	18
	Kadın	5
Katılımcıların mesleki kıdemleri	1-5 yıl	4
	6-10 yıl	4
	11-15 yıl	9
	16-20 yıl	4
	21-25 yıl	2
Toplam		23

Veri Toplama Araçları

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecine ilişkin görüşlerini almak için veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanırken alanyazın taraması yapılmış, uzman görüşü alınmış ve pilot uygulama gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek’e (2011: 224) göre betimsel analizde “elde edilen verilerle tema ve alt temalar oluşturularak bu temalar üzerinden özet ve yorumlamalar yapılır. Ayrıca betimsel analizde görüşülen kişilerin görüşlerini daha etkili bir şekilde ortaya koymak amacıyla sık sık doğrudan alıntılara yer verilir.” Bu analizde amaç elde edilen bulguları düzenli ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunmaktır. Temalar ve alt temalar oluşturulduktan sonra öğretmenlerden gelen cevaplar doğrultusunda bazı alt temalarda birleştirme yapılmıştır. Alt temaların frekans değerleri tabloda gösterilmiştir. Tabloların altında araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğrudan görüşlerine de yer verilmiştir. Yapılan alıntılarda katılımcı öğretmenlerin isimleri yerine kodlar kullanılmıştır. (Ör: K1, K2).

Nitel çalışmalarda geçerlilik ve güvenilirliği sağlamak için uzmanlar tarafından çalışmanın birçok farklı açıdan değerlendirilmesi tercih edilen bir yollardan birisidir (Merriam, 2009). Bu çalışmada da,

verilerin analizinde sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman bir öğretim üyesi ile toplantı yapılarak araştırma sürecinin tamamı söz konusu uzmana iletilmiş ve çalışmada elde edilen verilere ilişkin görüş birliğine varılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecine ilişkin görüşlerine ait bulgular bulunmaktadır. Her bir tema altında çalışmanın veri analizi tekniğine uygun olarak oluşturulmuş tablolara, yorumlara ve doğrudan görüşlere yer verilmiştir.

Tablo 2’de uzaktan eğitim sürecinde derslerin işlenişinde kullanılan online platformlara ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir

Tablo 2. Uzaktan Eğitim Sürecinde Derslerin İşlenişinde Kullanılan Online Platformlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Zoom	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23	23
Google Meet	K9,K12,K18	3
Adobe Connect	K22	1
Diğer	K20	1

Uzaktan eğitim sürecinde derslerin işlenişinde kullanılan online platformlara ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde; katılımcıların tamamının uzaktan eğitim sürecinde Zoom platformunu kullandığı görülmektedir. Bu durum katılımcıların; “*Uzaktan eğitim derslerimi işlerken “zoom” kullanyorum.*” (K3) şeklindeki ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenleri uzaktan eğitim sürecinde Google Meet ve Adobe Connet gibi uzaktan eğitim platformlarını da kullanmışlardır. Bazı okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri okullarının oluşturduğu uzakta eğitim platformlarını da kullanmışlar. Bu durum; “*Zoom, Eba ve okulumuzun oluşturduğu bir program ile işledim*” (K20) ve “*Uzaktan eğitim derslerimi işlerken “zoom” kullanyorum.*” (K3) şeklindeki ifadeden anlaşılmaktadır.

Tablo 3’te Uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 3. Uzaktan Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Alt yapıdan kaynaklı sorunlar	K1, K2, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K20, K21, K22	20
Devamsızlık	K1, K3, K4, K5, K6, K7, K10, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K19, K21	15
Öğrenci motivasyonunun düşük olması	K1, K2, K3, K5, K10, K11, K12, K13, K14, K17, K18, K20, K22, K23	14
Öğrencilerin ekonomik imkânsızlıkları	K5, K8, K9, K10, K12, K17, K18, K20, K21, K22	10
Donanım sorunları	K5, K7, K8, K10, K12, K16, K17, K18, K19, K20	10
Veli ilgisizliği	K4, K5, K6, K12, K17, K18, K20, K22	8
Ölçme araçlarının kısıtlı olması	K11, K14	2
Öğretmenin teknolojik araçlara bağımlı kalması	K3	1
Ödev yapmama	K3	1
Ders süresinin kısa olması	K8	1
Elektrik kesintileri	K11	1
Öğrenci takibinin zor olması	K12	1
Kullanılan uzaktan eğitim platformunun Eba'ya yeterince entegre olmaması	K13	1
Diğer sorunlar	K6	1

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları en büyük sorun alt yapıdan kaynaklı sorunlar olmuştur. Bu durum katılımcıların; “Uzaktan eğitim sürecinde daha çok internet altyapısı ile ilgili sorunlar ile karşılaştım. Bazen de Eba ve zoom platformuna bağlanmakta zorluk çektim. Ayrıca öğrencilerimden bir kısmının internet sorunları yaşaması uzaktan eğitim sürecinde aksamalara neden oldu.” (K7), “İnternet kesintisi ve bağlantı problemi” (K8), “...internet ağının yaygın olmaması, her öğrencinin internet erişimine sahip olamaması” (K10) şeklindeki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları bir diğer önemli sorun da Öğrenci devamsızlıklarıdır. Katılımcıların; “Uzaktan eğitimde asıl sorun öğrencilerin teknolojik sorunları bahane ederek EBA canlı derslere katılmaması olmuştur. Evet, tabi ki erişim sorunu yaşayan, teknolojik altyapı sorunu ile karşılaşan öğrenciler vardır. Fakat uzaktan ben bu durumun ülke genelinde çok yüksek olmadığını (%15 gibi) olan sorunların da daha çok kırsalda

yaşandığını düşünüyorum. Peki uzaktan eğitim sadece Genel Ağ üzerinden, tablet, bilgisayar veya telefonla mı yapıldı? Kaç kişi EBA TV. 'yi takip etti? Herhalde evinde televizyon olmayan yok denecek kadar azdır.” (K4), “Derse giren öğrenci sayısının az olması.”(K14), “Bazı öğrencilerin derse gelmemesi” (K19) gibi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Öğrencilerin derse ilgisiz kalmaları motivasyon düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. Öğrenci motivasyonunun düşük olması katılımcılar tarafından diğer bir önemli sorun olarak görülmüştür. “...öğrencilerin ilgisizliği” (K22) şeklindeki katılımcı ifadesinden öğrencilerin motivasyon düşüklüğü yaşadıkları ve bu nedenle derse ilgisiz kaldıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin ekonomik imkânsızlıkları da katılımcılar tarafından önemli bir problem olarak görülmüştür. Bu durum; “Öğrencilerin ekonomik imkansızlıkları” (K5) ve “her öğrencinin internet erişimine sahip olacak maddi imkanının olmaması” (K10) gibi katılımcı ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Bu süreçte katılımcılar mikrofon eksikliği kameraların bozuk olması... gibi donanım sorunları da yaşamıştır. “Öğrencilerimde mikrofon ve kameranın olmaması” (K18) ve “...kamera ve mikrofon sorunları” (K20) gibi katılımcı ifadeleri donanımsal sorunların yaşandığını göstermektedir. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından yaşanan diğer sorunlar ise şöyle sıralanabilir: Velilerin ilgisiz olmaları (f8), ölçme araçlarının kısıtlı olması (f2), öğretmenlerin teknolojik araçlara bağımlı kalması (f1), ödev yapmama (f1), Ders süresinin kısa olması (f1), Elektrik kesintileri (f1), Öğrenci takibinin zor olması (f1), Kullanılan uzaktan eğitim platformunun Eba'ya yeterince entegre olmaması (f1), diğer sorunlar (f1), şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo 4'te uzaktan eğitim sürecinde kullanılan web 2.0 araçlarına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 4. Uzaktan Eğitim Sürecinde Kullanılan Web 2.0 Araçlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Google Fomlar	K3, K5, K10, K12, K15, K16, K19, K20, K22, K23	10
Prezi	K1, K2, K5, K8, K9, K11, K18, K19, K21, K23	10
Kahoot	K1, K4, K7, K8, K9, K17, K20, K22	8
Socrative	K4, K5, K8, K12, K13, K18	6
Wordwall	K7, K8, K9, K17, K18	5
Canva	K3, K6, K7, K15, K18	5
Eba	K3, K4, K13, K22	4
Power point	K2, K11, K21	3
Qiziz	K3, K16	2
Zoom	K10, K14	2
Quizlet	K13	1
Wordmind	K8	1

Thinglink	K6	1
Google Earth	K3	1
Youtube	K20	1
Clastrroom	K22	1

Katılımcılar uzaktan eğitim sürecinde çok çeşitli web 2.0 araçları kullanmışlardır. En çok kullanılan web 2.0 aracı Google Formlar (f10) ve Prezi (f10) olmuştur. Daha sonra sırasıyla Kahoot (f8), Socrative (f6), Wordwall (f5), Canva (f59... şeklinde sıralanmaktadır. Katılımcılar tarafından en az tercih edilen web 2.0 araçları ise frekans değeri 1 olan Quizlet, Wordmind, Thinglink, Google Earth, Youtube, Clastrroom'dur. Web 2.0 araçları olmamalarına rağmen Eba (f4) ve Power point (3) katılımcılar tarafından belirtilen diğer uygulamalardır.

Tablo 5'te Uzaktan eğitim sürecinde derslerin etkileşimi konusundaki öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 5. Uzaktan Eğitim Sürecinde Derslerin Etkileşimi Konusundaki Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Derslerde etkileşim oldukça düşük	K1, K2, K6, K7, K8, K10, K12, K13, K17, K19, K20, K21, K22, K23	14
Donanım sorunları etkileşimi düşürdü	K1	1
Etkileşim zamanla düştü	K22	1
Devamsızlık yapmayanların etkileşimi yüksek	K3	1
Başarılı sınıflarda etkileşim yüksek	K15	1
Etkileşim konusunda sorun yaşamadım	K7	1

Uzaktan eğitim sürecinde Sosyal Bilgiler derslerinde etkileşim sınırlı kalmıştır. Bu durum katılımcıların; "Uzaktan eğitimde öğrencilerle etkileşimde bulunmak sınırlı kalmaktadır." (K13), "Derse katılan öğrencilerle etkileşim de oldukça kısıtlı oldu. Bir iki öğrenci hariç etkileşim yok denecek kadar az."(K17) ve "Sınıftaki etkileşime göre daha az etkileşim oldu. Belli öğrenciler ile ders yürütüldü." şeklindeki ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde derslerin etkileşimi konusundaki öğretmen görüşleri ile ilgili olarak karşımıza çıkan diğer sonuçlar da şöyledir; Donanım sorunları etkileşimi düşürdü (f1), etkileşim zamanla düştü (f1), Devamsızlık yapmayanların etkileşimi yüksek (f1), Başarılı sınıflarda etkileşim yüksek (f1), Etkileşim konusunda sorun yaşamadım (f1).

Tablo 6’da uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin derse katılımı konusundaki öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 6. Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğrencilerin Derse Katılımı Konusundaki Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Derslere katılım oldukça düşük	K1, K5, K6, K7, K8, K9, K11, K12, K14, K16, K17, K18, K20, K23	14
Donanım sorunları katılımı düşürdü	K1, K4, K11, K14, K16	5
Katılım zamanla düştü	K21	1
Ekranlarını açan öğrencilerin katılımı yüksek	K3	1
Katılım günlere ve saatlere göre değişti	K10	1
Başarılı sınıflarda katılım yüksek	K7	1
Katılım konusunda sorun yaşamadım	K15	1

Katılımcılar uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin derse katılımının az olduğu konusunda görüş belirtmişlerdir. Bu durum katılımcıların; “*Aşırı derecede düşük düzeyde katılım sağlanıyor.*” (K20) ve “*Eğitim sürecindeki önemli problemlerden bir tanesi zaten öğrencinin derse katılımıyken, uzaktan eğitimde katılım çok daha azaldı.*” (K23) gibi ifadelerinden de anlaşılmıştır. Katılımcılar donanımsal sorunların da derslere olan katılımı azalttığını düşünmektedirler bu durum katılımcıların; “*Mikrofon ve kamerayı bahane edip sorularıma cevap vermeyen öğrenciler çoğunlukta idi.*” (K11) ve “*...mikrofon ve kamera gibi teknik imkânların yetersizliği de bunda etkili oluyor.*” (K14) şeklindeki ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Tablo 7’de Uzaktan Eğitim Sürecinin Sağladığı Avantajlara Yönelik Öğretmen Görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 7. Uzaktan Eğitim Sürecinin Sağladığı Avantajlara Yönelik Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Teknolojik üstünlük	K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K11, K12, K18, K20	12
Zaman ve mekân avantajı	K5, K6, K7, K11, K12, K13, K14, K16, K17, K20, K21, K22	12

İçerik zenginliği	K4, K5, K14, K17	4
Ders tekrarı ve telafi imkânı	K14, K17, K20	3
Daha fazla soru tipi çözmek	K8, K18	2
Yüz yüze eğitime katılamayan hasta öğrencilerin eğitime katılması	K6	1
Daha fazla duyu organına hitap etmesi	K8	1
Online tabanlı eğitim için hazırlık olması	K10	1
Öğretmene göre ders ayarlama	K12	1
Maliyet açısından avantaj	K16	1
Pandemi sürecinde öğrencilerin eğitimden kopmamalarını sağladı	K23	1
Herhangi bir avantajı yok	K15	1

Uzaktan eğitim sürecinde teknolojinin kullanılması sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından bir avantaj olarak görülmüştür. Bu durum katılımcıların; *“Benim okulumda akıllı tahta yoktu projeksiyonlar da çok eskiydi bu nedenle kullanamıyordum. Ama uzaktan eğitimde birçok şeyi çocukların önüne koyabildim. Teknolojik yönü üstün.”*(K1), *“Özellikle okulunda etkileşimli tahta, projeksiyon vb. teknolojik araç - gereçlerin olmadığı öğretmenlere bu imkanı sağlaması bir avantaj olarak düşünülebilir. Her türlü sunu ve görseli rahatlıkla yansıtmamıza imkân sağlamıştır.”*(K2) ve *“Teknoloji kullanımına yatkınlık artmıştır.”* (K20) şeklindeki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Katılımcılar tarafından belirtilen bir başka avantaj ise uzaktan eğitimin zaman ve mekân esnekliği sağlamasıdır. Bu durum katılımcılara ait; *“İstedğin zamanda ve istediğin yerde ders yapabiliyorsun.”* (K5), *“Uzaktan eğitim sürecinin sağladığı en büyük avantaj zaman ve mekân fark etmeksizin öğrencilerle ders yapma imkanı sağlaması.”* (K6) ve *“Zamandan ve mekândan bağımsız olması, pek çok zaman diliminde öğrenme imkanı tanınması.”*(K13) gibi düşüncelerden anlaşılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde gördükleri avantajlardan birisi de frekansı 4 olan içerik zenginliği sunmasıdır. Katılımcı öğretmenlere ait olan; *“...eğitimdeki içerik zenginliğinin artması sayabileceğim avantajlar arasında yer almaktadır.”* (K4), *“...Çeşitli içerikleri hızlı bir şekilde öğrencilerime ulaştırabiliyorum.”* (K17) gibi ifadelerle özetlenebilir. Uzaktan eğitimin ders tekrarı ve telafi imkanı sağlaması da bir avantaj olarak görülmüştür. *“...ve tekrar imkanı sağlıyor”* (K14), *“...yapılmayan derslerin telafisini yapmak”* (K17) ve *“Yapılmayan derslerin telafisi daha kolay.”* (K20) gibi katılımcı ifadeleri bu avantajı ortaya koymaktadır. Katılımcılar tarafından frekansı 2 olan “daha fazla deneme sınavı yapmak ve daha fazla soru tipi çözmek” de bir avantaj olarak görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından belirtilen uzaktan eğitimin diğer avantajları ise şöyledir: Yüzyüze eğitime katılamayan hasta öğrencilerin eğitime katılması (f1), daha fazla duyu organına hitap etmesi (f1), Online tabanlı eğitim için hazırlık olması (f1),

öğretmene göre ders ayarlama (f1), maliyet açısından avantaj (f1) ve Pandemi sürecinde öğrencilerin eğitimden kopmamalarını sağlaması (f1).

Tablo 8’de uzaktan eğitim sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 8. Uzaktan Eğitim Sürecinde Kullanılan Yöntem ve Tekniklere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Düz anlatım	K1, K2, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K15, K16, K17, K19, K20, K21, K22, K23	20
Soru-cevap	K1, K2, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K14, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K23	18
Beyin fırtınası	K1, K2, K4, K6, K7, K9, K10, K11, K12, K14, K17, K18, K20, K23	14
Tartışma	K2, K7, K8, K10, K14, K15, K16, K17, K22, K23	10
Örnek olay	K1, K8, K12, K15	4
Drama-Rol oynama	K7, K11, K14	3
Kelime İlişkilendirme Testi	K3	1
Tahmin et-Gözle-Anlat	K3	1
Bireysel çalışma	K5	1
Proje	K5	1

Uzaktan eğitim sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde; katılımcıların çoğunun “düz anlatım” yöntemini tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum; “...kısaca düz anlatım, soru cevap, beyin fırtınası ve tartışma yöntemlerini kullandım.”(K2) ve “Daha çok düz anlatım ve tartışma yöntemlerini kullandım.” (k22) şeklindeki ifadelerden de anlaşılmaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından kullanılan diğer yöntem ve teknikler ise tabloda da görüldüğü gibi şöyledir; Soru- cevap (f18), Beyin fırtınası (f14), Tartışma (f10), Örnek olay (f4), Drama-rol oynama (f3) şeklinde sıralanmaktadır. Tabloda da görüldüğü gibi frekans değeri 1 olan kelime ilişkilendirme testi, tahmin et-gözle-anlat ve bireysel çalışma sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından en az tercih edilen yöntem ve tekniklerdendir.

Tablo 9’da yüz yüze eğitim sürecinde kullanılan materyallerin uzaktan eğitim sürecinde kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 9. Yüz yüze Eğitim Sürecinde Kullanılan Materyallerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Haritalar	K1, K6, K7, K9, K11, K16, K23	7
Küreler	K1, K7, K9, K11, K23	5
Slayt	K6, K15, K17, K23	4
Ders kitabı	K7, K23	2
Video	K6	1

Yüz yüze eğitim sürecinde kullanılan materyallerin uzaktan eğitim sürecinde kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde 19 evet cevabı ile bu materyalleri kullandıklarını ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri bu materyallerin dijital olanlarını kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu durum öğretmenlerin; “Yüz yüze eğitim sürecinde kullandığımız video, slayt, haritalar vb. materyaller uzaktan eğitim sürecinde de kullanılabilir.” (K6), “Evet ders kitabı, haritalar, küreler... ama dijital olarak.” (K7) ve “Çok değişen bir şey yok aslında gerçekte kullandığım harita, küre, kitapların sanal olanlarını kullandım.” (K8) şeklindeki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde kullanmaya devam ettiği materyaller; Harita (f7), Küre (f5), Slayt (f4), Ders kitabı (2), Video (f1) şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo 10’da uzaktan eğitim sürecinde kazanılan becerilerin bundan sonraki meslek hayatında kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 10. Uzaktan Eğitim Sürecinde Kazanılan Becerilerin Bundan Sonraki Meslek Hayatında Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Teknoloji kullanma	K1, K2, K3, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K16, K18, K22, K23	17
Sunu hazırlama	K7, K10, K11, K12, K13, K23	6
Materyal hazırlama	K1, K5, K10, K12, K21	5
Telafi eğitimleri yapma	K4, K17, K19, K22	4
Soru hazırlama	K7, K8, K13, K23	4
Çevrimiçi sınavlar yapma	K15, K20, K21	3
Eba’dan ödevlendirme	K15, K20, K21	3
Web araçlarını kullanma	K16, K22, K23	3
Yöntem ve teknikler	K3	1

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin önemli bir kısmı uzaktan eğitim sürecinde kazandıkları becerileri sonraki meslek hayatında da kullanmaya devam edeceklerini belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde kazandığı ve sonraki meslek hayatında kullandığı becerilerin başında teknolojiyi kullanma becerisi gelmektedir (f17). Bu durum öğretmenlerin; “Kesinlikle. Teknoloji ve web araçlarını kullanma ilerleyen zamanlarda da kullanacağım.” (K16) ve “Buradaki teknolojik tecrübelerimi sonraki yıllarda da kullanacağım.” (K18) şeklindeki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Katılımcılarının uzaktan eğitim sürecinde edindikleri ve sonraki meslek hayatında kullanmaya devam edeceği diğer beceriler ise sırasıyla; Sunu hazırlama (f6), Materyal hazırlama (f5), Telafi eğitimleri yapma (f4), Soru hazırlama (f4), Çevrimiçi sınavlar yapma (f3), Eba’dan ödevlendirme (f3), Web araçlarını kullanma (f3), Yöntem ve teknikler (f1) şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo 11’da uzaktan eğitimde sınavlar ve ölçme-değerlendirme süreçleri hakkındaki öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 11. Uzaktan Eğitimde Sınavlar ve Ölçme-Değerlendirme Süreçleri Hakkındaki Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Güvenilir ölçme-değerlendirme yapma	K1, K2, K4, K5, K6, K7, K10, K11, K16, K17, K21, K22, K23	13
Proje ve ödevlerle ölçme-değerlendirme yapma	K3, K5, K6, K9, K10, K14, K17, K18, K20	9
Derse aktif olarak katılanlara iyi not verme	K3, K6, K8, K9, K10, K12, K14, K17	8
Devam-devamsızlıklara göre not verme	K1, K3, K5, K9, K12, K17	6
Online sınavlar yapma	K7, K8, K13, K15, K18, K22	6
Notları öğrencinin önceki notlarına göre verme	K1, K9, K12, K17	4
Dersin düzenini bozmayanlara iyi not verme	K3	1

Uzaktan eğitimde sınavlar ve ölçme-değerlendirme süreçleri hakkındaki öğretmen görüşleri incelendiğinde katılımcıların çoğunda bu süreçte “sağlıklı ve güvenilir ölçme-değerlendirme yapmak zordur” (f13) görüşü yaygındır. Bu durum katılımcıların; “Kesinlikle sağlıklı ve güvenilir bir sınav ve ölçme değerlendirme süreci sunmamıştır.” (K2), “Okulda yüz yüze yazılı yapabildik. Bunun dışında katılamayan ve veli isteğiyle gelmeyen öğrencilere Google form üzerinden sınav yaptım ama güvenilirliği soru işaretleri ile dolu.” (K22) ve “Uzaktan eğitim sürecinde gerek ünite değerlendirme, gerek online sınavlar, gerek hazırladığımız sınavlar ile ölçme değerlendirme sürecini yapma imkanı bulduğumu söyleyebilirim. Fakat çok sağlıklı olmadığı kanaatindeyim. Çünkü öğrenci başka

kaynaklardan cevaba bakabilir. Yada yanında bulunan başka öğrencilere çözdürebilir” (K7) şeklindeki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Katılımcılar uzaktan eğitim sürecinde ölçme ve değerlendirmeyi genellikle proje ve ödevlerle yapmayı uygun görmüşlerdir (f9). Bu durum katılımcıların; *“proje ve ödevlerle değerlendirme yaptım.”* (K5) ve *“Bu süreçte öğrencilerin daha çok proje, derse katılım düzeyleri üzerinden değerlendirme yoluna gidilmiştir.”* (K6) şeklindeki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin notlarını verirken dikkat ettiği kriterlerden birisi de öğrencinin derslere aktif olarak katılıp katılmamasıdır (f8). Bu durum sosyal bilgiler öğretmenlerinin; *“Değerlendirmeler derslere katılım, ...göre yapıldı.”* (K12) ve *“Ölçme ve değerlendirme için ise öğrencilerin derse katılımına göre yani süreç öncelikli değerlendirme yaptım.”* (K8) gibi görüşlerinden anlaşılmaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde notlar verilirken katılımcıların göz önünde bulundukları diğer kriter de öğrenci devam-devamsızlıkları olmuştur (f6). Katılımcılar; *“Sınav yapmak oldukça zor. Bu nedenle notlarımızı devam-devamsızlık durumuna ve öğrencinin derse katılımına göre veriyoruz.”* (K1) ve *“Değerlendirmeleri; derslere devam, derse katılım, önceki notlar, ödev ve projeler üzerinden yaptık.”* (K17) gibi görüşlerle bu durumu ortaya koymuşlardır. Bu süreçte sosyal bilgiler öğretmenlerinin bir kısmı online sınavlarla ölçme ve değerlendirmeyi yapmışlardır. Fakat yaptıkları online sınavların güvenilirlik ve geçerliliğinin düşük olduğunu da belirtmişlerdir. Katılımcılar bu durumu; *“Okulda yüz yüze yazılı yapabildik. Bunun dışında katılmayan ve veli isteğiyle gelmeyen öğrencilere Google form üzerinden sınav yaptım ama güvenilirliği soru işaretleri ile dolu.”* (K22) ve *“Uzaktan eğitim sürecinde gerek ünite değerlendirme, gerek online sınavlar, gerek hazırladığımız sınavlar ile ölçme değerlendirme sürecini yapma imkanı bulduğumu söyleyebilirim. Fakat çok sağlıklı olmadığı kanaatindeyim. Çünkü öğrenci başka kaynaklardan cevaba bakabilir. Yada yanında bulunan başka öğrencilere çözdürebilir”* (K7) şeklinde ifade etmişlerdir. Katılımcılar uzaktan eğitim sürecinde öğrenci notlarını verirken öğrencinin önceki notlarına da dikkat etmişlerdir. *“Değerlendirmeleri ise ... ve öğrencinin önceki notları gibi kriterlere göre verdim.”*(K9) ve *“Ayrıca öğrencinin önceki notları da benim için bir kriter yani tanıdığım iyi öğrenciler var bazı sebeplerden dolayı derse katılmıyorlar onlara da iyi not verdim.”* (K1) gibi katılımcı görüşleri bu durumu ortaya koymaktadır. Dersin düzenini bozmayan öğrencilere de iyi not verildiği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir (f1).

Tablo 12’de yüz yüze ve uzaktan eğitimin benzer ve farklı yönlerine ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 12. Yüz yüze ve Uzaktan Eğitimin Benzer ve Farklı Yönlerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans	
Benzer Yönleri	Konular	K1, K5, K8, K12, K15, K16, K17, K18, K21, K22	10
	Öğrenci profilleri	K1, K4, K13, K16, K18, K20, K21	7
	Ders sayıları	K1, K9, K12, K22	4
	Veli profilleri	K4, K13, K16, K18	4
	Kitaplar	K2, K16, K18	3
	Öğretim yöntem ve teknikleri	K19, K21	2
Farklı Yönleri	Zaman ve mekân farklılığı	K1, K5, K6, K8, K12, K13, K15, K17, K18, K21, K22	11
	Etkileşim sınırlıdır	K2, K4, K7, K10, K13, K14, K16, K19, K20, K23	10
	Ders süresi az	K8, K9, K11, K12, K13, K18, K22	7
	Öğrenci devamsızlıklarının fazla olması	K4, K10, K12, K13, K16, K18, K20	7
	Sınıf kontrolü zor	K4, K16, K20, K21, K22	5
	Derse katılım çok az	K2, K9, K11, K13, K20	5
	Ölçme-değerlendirme ödev şeklinde	K3, K13, K16, K22	4
	Öğrenci denetimi daha zayıf	K3, K7, K10, K21	4
	Teknoloji daha aktif	K11	1
	Ders tekrar imkanı çok	K14	1
Samimiyet ve sıcaklık az	K17	1	

Yüz yüze ve uzaktan eğitim karşılaştırıldığında benzer ve farklı yönlerinin olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından en fazla tekrar edilen benzerlik “konular” olmuştur (f10). Bazı katılımcıların; “Benzer olarak dersin konuları... diyebilirim” (K8) ve “Benzerliler olarak müfredat, konular... söylenebilir” (K18) şeklindeki ifadelerinden de bu durum anlaşılabilir. Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından belirtilen bir diğer benzerlik ise “öğrenci profilleri” olmuştur (f7). Bu durum; “Benzerlikler ise öğrenci profilleri, ...” (K1) ve “Benzer olanlar;

öğrenci ve veli profili, ...” (K13) şeklindeki katılımcı görüşlerinden de anlaşılmaktadır. Uzaktan ve yüz yüze eğitime ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin belirttikleri diğer benzerlikler ise şöyle sıralanmaktadır: Ders sayıları (f4), veli profilleri (f4), kitaplar (3) ve öğretim yöntem ve teknikleri (f2) olarak sıralanmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre yüz yüze eğitimle uzaktan eğitim arasındaki en belirgin fark “zaman ve mekan farklılığı” olarak karşımıza çıkmaktadır (f11). Bu durum katılımcıların; “uzaktan eğitimin zaman ve mekan tanımaksızın yapılma imkanının olması olarak sıralanabilir.” (K6), “Farklılıklar: ..., ders yapılan zaman ve yer,... şeklinde sıralanabilir” (K15) ve “Uzaktan eğitimde zaman ve mekansal farklılıklar var.” (K21) şeklindeki görüşlerinden de anlaşılmaktadır. Uzaktan eğitimde etkileşimin sınırlı olması katılımcılar tarafından belirtilen bir diğer farklılıktır (f10). Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin; “Farklı yönleri ise sınıf ortamındaki etkileşimin çok sınırlı olması, ...” (K2) ve “Uzaktan eğitimde ise öğrenci derse katılıyor ve çoğunlukla kamerası kapalı bir şekilde derse sürdürüyor. Dolayısıyla öğrenci ile yeterli iletişim ve etkileşim kurulamıyor.” (K7) gibi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Katılımcılar “ders sürelerini” de bir farklılık olarak görmekte (f7). Bu durum; “Ders sayısı aynı ama süreleri farklı.” (K19) ve “ayrıca ders süresi daha az ama ders saatleri yani sayısı aynı.” (K22) şeklindeki katılımcı görüşleriyle ortaya çıkmaktadır. Uzaktan eğitimde “öğrenci devamsızlıklarının fazla olması” diğer önemli bir farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır (f7). Nitekim “Yüz yüze eğitimde derslere devam daha fazla” (K10) ve “farklı yönlerin ise... devamsızlığın fazla olması...” (K16) gibi katılımcı ifadeleri bu durumu ortaya koymaktadır. Katılımcılar tarafından “sınıf kontrolünün zor olması” da bir farklılık olarak görülmüştür (f5). Katılımcıların; “Farklı yönü ise... ve sınıf kontrolünün düşük olması” (K16) ve “Uzaktan eğitimde derse katılım, sınıf kontrolü, etkileşim ve devamsızlık konularında büyük sorunlar yaşadım.” (K20) şeklindeki ifadeleri de bu durumu ortaya koymaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından belirtilen diğer farklılıklar ise; derslere katılımın çok az olması (f5), Ölçme-değerlendirmenin ödev şeklinde olması (f4), Öğrenci denetiminin daha zayıf olması (f4), teknolojinin daha aktif olarak kullanılması (f1), ders tekrar imkanının fazla olması (f1) ve samimiyet ve sıcaklığın az olması (f1) şeklinde sıralanmaktadır. Genel olarak sosyal bilgiler öğretmenleri uzaktan eğitimle yüz yüze eğitimin farklılıklarının daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 13’te uzaktan eğitim sürecinde kazanılan ve sonraki meslek hayatını etkileyen becerilere yönelik öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 13. Uzaktan Eğitim Sürecinde Kazanılan ve Sonraki Meslek Hayatını Etkileyen Becerilere Yönelik Öğretmen Görüşleri

Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Teknolojiyi daha etkili kullanma	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10, K12, K16, K17, K18, K20, K23	15
Materyal hazırlama – geliştirme	K7, K8, K10, K12, K15, K18	6
Web 0.2 araçlarını kullanma	K5, K7, K11, K14	4
Kazanılan herhangi bir becerinin olduğunu düşünmüyorum	K13, K21, K22	3
Soru hazırlama becerisi	K1, K17, K18	3
Uzaktan eğitim becerisi	K11, K20	2
Yenilikçi düşünme becerisi	K14	1
Problem çözme becerisi	K14	1
Dijital araçları kullanma becerisi	K14	1
İletişim becerisi	K14	1
Eba ve zoom kullanma becerisi	K7	1

Uzaktan eğitim sürecinde kazanılan ve sonraki meslek hayatını etkileyen becerilere yönelik öğretmen görüşleri incelendiğinde; “teknolojiyi daha etkili kullanma” becerisinin bu süreçte kazanılan ve sonraki meslek hayatında da kullanılacak en önemli beceri olduğu görülmektedir (f15). Burum; “Teknolojiyi daha etkili ve etkin kullanma noktasında bir beceri sunduğunu düşünüyorum.” (K2), “Eğitim teknolojilerini daha sık kullanmam konusunda becerilerim arttı ve bilinç durumum gelişti.” (K3), “Uzaktan eğitimde teknolojiye daha etkin yararlanmayı öğrendim.” (K4) ve “Eğitimin sürekli değiştiği ve dönüştüğünü düşünürsek bu süreçte elde ettiğimiz teknik ve teknolojik kazanımlar bizlere sonraki meslek yaşamımızda fayda sağlayacaktır.” (K6) şeklindeki öğretmen görüşlerinden de anlaşılmaktadır. Katılımcılar bu süreçte “materyal hazırlama ve geliştirme” becerilerinin de geliştiği ve sonraki süreçlerde kullanılacağını belirtmişlerdir (f6). Katılımcıların; “Bunun yanında materyal hazırlama ve geliştirme konusunda da bana oldukça faydalı oldu.” (K7) ve “Özellikle materyal hazırlama ve teknoloji konusundaki becerilerimi sonraki meslek hayatımda da kullanmayı düşünüyorum.” (K8) şeklindeki görüşleri bu durumu ortaya koymaktadır. Katılımcılar Web 2.0 araçlarını kullanmanın da bu süreçte edinilen ve sonradan kullanılacak bir beceri olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların; “Teknolojik beceriler ve web2 araçlarını daha sonraları da kullanırım.” (K5) ve “Özellikle web 2.0 araçlarının kullanımı, ...konusunda kendimi geliştirdiğimi düşünüyorum.” (K7) şeklindeki ifadeleri bu durumu ortaya koymaktadır. Katılımcıların bu süreçte geliştirdikleri ve

sonraki meslek hayatında kullanmayı düşündükleri bir diğer beceri de “soru hazırlama” becerisidir (f3). Araştırmaya katılan öğretmenlerin; “Ayrıca soru hazırlama konusunda da kendimi geliştirdim.” (K17) ve “soru hazırlama ve materyal geliştirme konusunda da çeşitli beceriler edindim.” (K18) gibi görüşlerinden bu durum anlaşılmalıdır. Bu süreçte sosyal bilgiler öğretmenlerinin kazandığı diğer beceriler ise şöyle sıralanmaktadır; uzaktan eğitim becerisi (f2), yenilikçi düşünme (f1), problem çözme (f1), dijital araçları kullanma (f1), iletişim becerisi (f1), Eba ve zoom kullanma becerisi (f1). Tüm bu becerilerin yanında bu süreçte kazanılan hiçbir becerinin olmadığını belirten katılımcılar da vardır (f3).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin görüşleri doğrultusunda bir değerlendirme yapmanın amaçlandığı araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitimle ilgili görüşleri doğrultusunda bir değerlendirme yapılmıştır.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde derslerini işlerken kullandıkları uzaktan eğitim araçlarına yöneliktir. Bu süreçte araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin tamamı derslerini anlatırken zoom programını kullandıkları görülmüştür. Bu durumun Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB), kısa adı EBA olan Eğitim ve Bilişim Ağı üzerinden gerçekleştirdiği uzaktan eğitimde zoom programının alt yapısını kullanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durum Uyar (2020) tarafından yapılan çalışma ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışmaya göre öğretmenlerin EBA ve Zoom programları aracılığıyla uzaktan eğitim verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Zoom ile birlikte katılımcıların az da olsa Google Meet ve Adobe Connect gibi uzaktan eğitim araçlarını da tercih ettikleri görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre kendi okullarının tasarladığı uzaktan eğitim araçlarıyla derslerini anlatan katılımcı da vardır.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer sonuç ise uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlara yöneliktir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu süreçte karşılaştığı en büyük sorun internet altyapısından kaynaklanan sorunlar olmuştur. Karakuş vd. (2020) “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri” isimli çalışma ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada öğretmen adaylarının uzaktan eğitime bağlanırken karşılaştıkları en büyük problemin internet/bağlantı sorunu (%55,4) olduğu görülmektedir. İnternet alt yapısının yetersiz olması öğrencilerin uzaktan eğitim faaliyetlerine de katılımını düşürmüş bu nedenle devamsızlık problemi ikinci en büyük problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Arık'a (2020) göre, MEB'in paylaştığı tüm olanaklara karşın içinde bulunduğu koşullar nedeniyle uzaktan eğitime dahi erişemeyen, erişme imkânı olsa bile yine içinde bulunduğu koşullar nedeniyle uzaktan eğitim araçlarını etkin izleyemeyen öğrenciler olabilir. Sosyal bilgiler öğretmenleri uzaktan eğitim sürecinde donanım sorunlarıyla da karşılaşmışlardır. Uzaktan eğitime katılan öğrencilerin kamera ve mikrofonlarının bozuk olması bu donanım sorunlarının en başta gelenleridir. Altınpulluk (2021) tarafından yapılan çalışmayla bu durumun benzerlik gösterdiği söylenebilir. Nitekim bu çalışmada öğretim üyeleri teknoloji boyutunda

altyapı eksikliği (f=46) ve sistem kullanımında gerekli donanımların eksik olmasını (f=20) sorun olarak göstermişlerdir. Bu durumun öğrencilerin derse katılımını ve etkileşimini de olumsuz yönde etkilediği, bu araştırmanın dördüncü alt probleminin sonuçlarıyla da görülmüştür. UNESCO (2020), salgın nedeniyle tüm dünyadaki uzaktan eğitim uygulamalarının etkili olabilmesi için öncelikle, teknolojik, içerik, pedagojik, izleme ve değerlendirme hazırlıklarının iyi planlanmasını önermektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu süreçte kullandıkları web 2.0 araçları çeşitlik göstermekle birlikte en çok tercih edilen web 2.0 aracı Google Fomlar ve bir sunum aracı olan Prezi olmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenleri, uzaktan eğitimde ölçme ve değerlendirme amacıyla tasarlanmış olan Socrative ve Kahoot gibi uygulamaları da kullanmışlardır. Wordwall ve Canva da sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından tercih edilmiştir. EBA ve Power point birer web 2.0 aracı olmamasına rağmen sosyal bilgiler öğretmenlerince kullanılan web 2.0 araçları arasında gösterilmiştir. Web 2.0 araçlarının kullanımına yönelik olarak yapılacak eğitimler bu araçların eğitimde kullanım oranlarını arttıracaktır.

Uzaktan eğitimde sosyal bilgiler derslerinde derse katılımın ve etkileşimin çok düşük olduğu ulaşılan bir diğer sonuçtur. Bakioğlu ve Çevik (2020), derslere öğrenci katılımının düşük olması ve öğrencilerin isteksiz olmaları sonucunun bu çalışma ile benzer olduğu düşünülmektedir. Bu durumun nedeni olarak uzaktan eğitimde motivasyonun düşük olması, donanımsal sorunlar ile öğrenci kontrolünün zor olması gibi nedenlerin etkili olduğu düşünülmektedir. Bu süreçte derslere devam ve etkileşim konusunda sorun yaşamayan öğretmenler de vardır.

Sosyal bilgiler öğretmenleri uzaktan eğitimin bazı avantajlarının olduğunu da belirtmişlerdir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre derslerde zaman ve mekan avantajı ile teknolojik üstünlük, uzaktan eğitimin sağladığı en önemli avantajlar olmuştur. Bu durum Uyar (2020), tarafından yapılan çalışmayla benzerlik göstermektedir. Söz konusu bu çalışma ile; uzaktan eğitimde, eğitim ve öğretim sürecinde zaman ve mekân açısından kısıtlama yaşanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından belirtilen uzaktan eğitimin diğer avantajları ise şöyledir. Yüz yüze eğitime katılamayan hasta öğrencilerin eğitime katılması, daha fazla duyu organına hitap etmesi, Online tabanlı eğitim için hazırlık olması, öğretmene göre ders ayarlama, maliyet açısından avantaj ve Pandemi sürecinde öğrencilerin eğitimden kopmamalarını sağlaması. Uzaktan eğitimin herhangi bir avantajının olmadığını belirten öğretmenler de olmuştur.

Uzaktan eğitim sürecinde kullanılan yöntem ve teknikler çeşitlilik göstermekle birlikte klasik yöntem ve tekniklerdir. Bu süreçte sosyal bilgiler öğretmenlerinin en fazla kullandıkları yöntem düz anlatım yöntemi olmuştur. Bu durum Uyar (2020), tarafından yapılan çalışmayla da benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada öğretmenlerin genel olarak düz anlatım yöntemini kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin, soru-cevap tekniği çoğunlukla kullandığı bazı öğretmenlerin ise beyin fırtınası, altı şapka ve benzetim tekniğinden yararlandıkları görülmektedir. Soru cevap yöntemi ve beyin fırtınası tekniği de sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından kullanılan yöntem ve tekniklerdendir.

Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından kullanılan diğer yöntem ve teknikler ise: Tartışma, örnek olay, drama-rol oynama şeklinde sıralanmaktadır. Kelime ilişkilendirme testi, tahmin et-gözle-anlat ve bireysel çalışma sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından en az tercih edilen yöntem ve tekniklerdendir. Bu süreçte öğretmenlerin çoğunluğunun düz anlatım yöntemini tercih etmesi derslerdeki motivasyonu ve etkileşimi düşürmüş olabilir. Çünkü derslerde motivasyonun düşük olması ve etkileşimin az olması bu çalışmada elde edilen bir diğer sonuçlardır. Bu bağlamda araştırmanın kendi içerisinde tutarlı sonuçlarının olduğu da söylenebilir. Öğretmenlerin bu süreçte öğrenci merkezli yöntem ve teknikleri kullanmaları ayrıca eş zamanlı çalışabilecekleri web 2.0 araçlarını kullanmaları motivasyonu ve etkileşimi arttıracaktır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğu yüz yüze eğitimde kullandıkları materyalleri uzaktan eğitimde de kullanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde kullanmaya devam ettiği materyaller; Harita, küre, slayt, ders kitabı, ve video şeklinde sıralanmaktadır. Bu sonuç, Uyar (2020); Bakioğlu ve Çevik (2020) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarında yer alan, öğretmenlerin kullandıkları yöntem ve tekniklerin çoğunlukla soru-cevap, düz anlatım olması, ayrıca en çok kullanılan materyallerin slayt, kitap ve video olması nedeniyle benzer sonuçlara ulaşıldığını göstermektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde en fazla geliştirdiği beceri teknolojiyi kullanma becerisi olmuştur. Ayrıca öğretmenler geliştirdikleri bu beceriyi sonraki meslek hayatında da kullanmayı düşünmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde edindikleri ve sonraki meslek hayatında kullanmaya devam edeceği diğer beceriler ise sırasıyla; Sunu hazırlama, materyal hazırlama, telafi eğitimleri yapma, soru hazırlama, çevrimiçi sınavlar yapma, Eba'dan ödevlendirme, web araçlarını kullanma, yöntem ve teknikler şeklinde sıralanmaktadır. Bu konularda öğretmenlere hizmet içi eğitimlerinin verilmesi bu becerileri daha da geliştirecektir.

Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerine göre güvenilir ölçme ve değerlendirme yapmak zordur. Sosyal bilgiler öğretmenleri bu süreçte ölçme ve değerlendirme yaparken genellikle proje ve ödevleri kullanmıştır. Bu durum Adıgüzel (2020), tarafından yapılan çalışmayla da doğrulanmıştır. Bu çalışmada; uzaktan eğitim sürecinde öğrenci başarısını ölçmek için ödevlerin formal bir ölçme aracı olarak tanımlanması önemli bir sonuçtur. Bunun yanında bazı web 2.0 araçlarıyla ölçme ve değerlendirme yapan öğretmenler olmuştur ancak bu öğretmenler yaptıkları sınavların güvenilirlik ve geçerliğine inanmamaktadır. Uzaktan eğitim ile sunulan konuların ölçme değerlendirmesinin yapılmayacağı, amacın öğrencilerin okulla, eğitimle ilişkisini kesmeden motivasyonu sağlamak, eğitimsel olarak meşgul olmalarını sağlamak olduğu vurgulanmaktadır (MEB, 2020). Bu süreçte öğretmenler notlarını verirken ölçülme işlemine karıştırmaması gereken farklı kriterleri göz önünde bulundurmıştır. Bu durum uzaktan eğitimde yapılmış olan ölçme ve değerlendirme işlemlerinin güvenilirlik ve geçerliğini düşürmüştür. Uzaktan eğitimde sınavlar yerine proje ve ödevlerin verilmesi sağlıklı ölçme ve değerlendirmeler için daha uygun olacaktır.

Yüz yüze ve uzaktan eğitim karşılaştırıldığında benzer ve farklı yönlerinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak uzaktan eğitiminin farklı yönlerinin daha fazladır. Konular, öğrenci profilleri, ders sayıları en belirgin benzer özellikler olmuştur. Araştırma sonucuna göre uzaktan eğitim ile yüz yüze eğitimin en önemli farklılığı zaman ve mekân farklılığıdır. Bu durum Belcheir ve Cucek (2002) tarafından Boise State Üniversitesinden uzaktan eğitim ile eğitim gören 254 öğrenci üzerinde yapılan araştırma ile de örtüşmektedir. Belcheir ve Cucek'in (2002) yaptıkları araştırmaya göre katılımcılar uzaktan eğitimin en olumlu yönü olarak zamandan ve mekândan bağımsızlığını belirtmişlerdir. Etkileşimin sınırlı olması, ders sürelerinin az olması, öğrenci devamsızlıklarının fazla olması, sınıf kontrolünün zor olması, derse katılımın az olması, ölçme ve değerlendirmenin ödev şeklinde olması, öğrenci denetiminin zayıf olması uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime göre farklı yönleridir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime göre tek olumlu farklılığı zaman ve mekân farklılığıdır.

Uzaktan eğitim sürecinde kazanılan ve sonraki meslek hayatını etkileyen becerilerin vardır. Teknolojiyi daha etkili kullanma becerisinin bu süreçte kazanılan ve sonraki meslek hayatında da kullanılacak en önemli beceri olduğu görülmektedir. Bu durum Altınpulluk (2021) Türkiye'deki öğretim üyelerinin covid-19 küresel salgın sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi isimli çalışmayla ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışmaya göre öğretim üyeleri teknoloji boyutunda teknolojik okuryazarlık kazanmıştır. Öğretmenler bu süreçte teknolojiyi daha aktif kullanmışlardır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

1. Öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde kazandıkları becerilerin yüz yüze eğitim sürecinde de kullanılması için teşvik edilmesi sağlanabilir.
2. Öğretmenlerin uzaktan eğitim süreçleri ile kazandıkları becerilerin daha da geliştirilerek güçlendirilmesi için öğretmenlere yönelik eğitimler düzenlenebilir.
3. Uzaktan eğitim sürecinde etkileşimli materyallerin kullanılması için eğitimler verilebilir.
4. Uzaktan eğitim süreçlerinde öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarındaki düşüklüklerin kaynaklarının araştırılması ve bu doğrultuda önlemler alınması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, A. (2020). Salgın Sürecinde Uzaktan Eğitim ve Öğrenci Başarısını Değerlendirmeye İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi, Salgın Sürecinde Türkiye'de ve Dünyada Eğitim*, 253-271. DOI: 10.37669/milliegitim.781998

Ağır, F., Gür, H. ve Okçu, A. (2008). Özel okullarda ve devlet okullarında çalışan ilköğretim öğretmenlerinin uzaktan eğitime karşı tutumlarını belirleme. <http://ietc2008.home.anadolu.edu.tr/ietc2008/65.doc>

- Akça, Ö. (2006). SAÜ Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin İletişim Engelleri İle İlgili Öğrenci Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Altınpulluk, H . (2021). Türkiye’deki Öğretim Üyelerinin Covid-19 Küresel Salgın Sürecindeki Uzaktan Eğitim Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi . Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi , 41 (1) , 53-89 . Retrieved from <http://www.gefad.gazi.edu.tr/tr/pub/issue/62024/863062>
- Arık, B.M. (2020a). Türkiye’de koronavirüsün eğitime etkileri-I. <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkileri-i/#more-12515> , web adresinden 10 Haziran 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Bakioğlu, B., Çevik, M. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde fen bilimleri öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. Turkish Studies, 15(4), 109-129.
- Belcheir, M.J. ve Cucek, M. (2002). Faculty perceptions of teaching distance education courses. Research Report. Boise State Üniversitesi.
- Can, E. (2004). “Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Eğitimlerini Değerlendirmeleri” XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı’na sunulan sözlü bildiri, Malatya.
- Creswell, J. W. (2007).Qualitative inquiry & research design choosing among five approaches. Sage Publications.
- Çardak, Ç.S. (2006). Çevrimiçi Derslerde Öğretme-Öğrenme Sürecinin Etkililiğinin Değerlendirmesi (Anadolu Üniversitesi Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Demir, F , Özdaş, F . (2020). Covid-19 Sürecindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. Milli Eğitim Dergisi, Salgın Sürecinde Türkiye’de ve Dünyada Eğitim, 273-292. DOI: 10.37669/milliegitim.775620
- Dick, G.N., Case, T.,L. ve Burns, O. M. (2001, Aralık). Adopting distance educationwhat do the students think?, Proceeding of The International Academy forInformational Management (IAIM) Annual Conference: Internationalconference on Informatics Education & Research (ICIER), 14-16 Aralık, New Orleans, LA.
- Gez, A., & Yeşiltaş, E., (2021). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin COVID-19 Salgını Döneminde Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi . International Symposium on Business, Economics & Education (ISBE-2021), Ankara, Türkiye
- Gören, S , Gök, F , Yalçın, M , Göregen, F , Çalışkan, M . (2020). Küresel Salgın Sürecinde Uzaktan Eğitimin Değerlendirilmesi: Ankara Örneği. Milli Eğitim Dergisi , Salgın Sürecinde Türkiye’de ve Dünyada Eğitim, 69-94 . DOI: 10.37669/milliegitim.787145
- Hızal, A. (1983). Uzaktan Öğretim Süreçleri ve Yazılı Gereçler, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları, Ankara
- Işık, A.H., Güler, İ. (2008). Uzaktan Eğitimde Üç Boyutlu Web Teknolojilerinin Kullanılması. Bilişim Teknolojileri Dergisi, S:2 s:75.
- İşman, A. (2005). Uzaktan Eğitim. Ankara: Öğreti Yayınevi.
- Karakuş, N.; Ucuzsatar, N.; Karacaoğlu, M. Ö.; Esendemir, N.; Bayraktar, D. (2020). Türkçe öğretmeni adaylarının uzaktan eğitime yönelik görüşleri. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (19), 220-241. DOI: 10.29000/rumelide.752297.

- Kaya, Z. (2020). Uzaktan Eğitim, <http://www.canaktan.org/egitim/egitim-metodoloji/uzaktan-egitim.htm> erişim tarihi 13.12.2020)
- MEB (2020). Bakan Selçuk, 23 Mart'ta başlayacak uzaktan eğitime ilişkin detayları anlattı. <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-23-martta-baslayacak-uzaktan-egitime-iliskin-detaylari-anlatti/haber/20554/tr> , web adresinden 10 Haziran 2021 tarihinde edinilmiştir.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Özdoğan, A, Berkant, H. (2020). Covid-19 Pandemi Dönemindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Paydaş Görüşlerinin İncelenmesi . *Milli Eğitim Dergisi*, Salgın Sürecinde Türkiye’de ve Dünyada Eğitim, 13-43. DOI: 10.37669/milliegitim.788118
- Özet, İ. (2014). Kent araştırmaları ve nitel yöntem. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Rüzgar, N. S. (2005). Uzaktan Eğitim Eğilimleri ve Beklentileri, Uluslararası Eğitim Teknolojileri Sempozyumu Bildiri Kitabı, Sakarya, 21-23 Eylül,s 858-863.
- Şahin, M. C. (2004). İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitimin Etkililiği: Bir Meta-Analiz Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Şakar, A. N. (1997). *Anadolu Üniversitesi Uzaktan Öğretimde Bilgi Sistemi*. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- UNESCO. (2020g). *Distance Learning Strategies, What do we know about effectiveness?* <http://www.unesco.org/covid19EDwebinar> , web adresinden 10 Haziran 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Uşun, S. (2006). *Uzaktan Eğitim*.(1.baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Uyar, E. (2020). Covid-19 Pandemisi Sürecinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 1 (12).
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Ankara: Tıpkı Basım.